

УДК 330.322

*І. М. Міро,
аспірант кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський університет економіки і права*

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Проаналізовано український досвід механізмів формування, використання та залучення інвестиційних ресурсів на підприємстві. Розглянуті головні джерела інвестиційних ресурсів в Україні. Розроблені рекомендації щодо активізації таких форм залучення ресурсів, як облігаційні позики, лізинг, амортизаційні відрахування.

Ukrainian experience of formation mechanism and rising of investment resources to the enterprise is analyzed. The main sources of investment resources in Ukraine are examined. There are recommendations to the activation such form of rising capital as bonds, leasing, and amortization.

Ключові слова: інвестиційні ресурси на підприємстві, амортизація, прибуток, державні та місцеві бюджети, фінансово-кредитні інститути, прями іноземні інвестиції.

ВСТУП

Актуальність пошуку потенційних джерел формування інвестиційних ресурсів зумовлена позитивною динамікою економічного зростання, досягнутої останніми роками, потребою в її збереженні та подальшому розвитку. Неможливо досягти потрібного рівня розвитку інвестиційних процесів в Україні за умов відсутності чіткої структури, належних кількісних та якісних показників, що характеризують джерела формування інвестиційних ресурсів на підприємствах.

Дослідженням деяких проблем інвестування та джерелам його забезпечення займалися І.А. Бланк, С.В. Буряк, І.М. Крейдич, А.А. Пересада, П.В. Кухта, І.А. Сазонець, В.І. Рошило та інші.

Наприклад, І.А. Бланк досліджує теоретичні засади управління формуванням капіталу підприємств, його складові.

В.І. Рошило особливу увагу приділяє дослідженню проблем формування та оптимізації амортизаційної політики вітчизняних підпри-

ємств. Розробці проблем управління інвестиціями присвячені праці А.А. Пересади, П.В. Кухти, С.В. Буряка, І.М. Крейдича, І.А. Сазонця.

Але, на наш погляд, залишається низка питань, що стосуються формування оптимальної структури інвестиційного капіталу, аналізу можливих механізмів залучення фінансових ресурсів у сучасних умовах та визначення напрямів їх приросту, котрі й досі не розв'язані та дискусійні.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження механізмів формування та залучення інвестиційних ресурсів на вітчизняних підприємствах та шляхів активізації їх використання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційні ресурси — це всі види економічних ресурсів, що залучаються з метою вкладення в об'єкти інвестування. Розрізняють такі форми інвестиційних ресурсів: фінансові, матеріальні, нематеріальні, трудові, інформацію

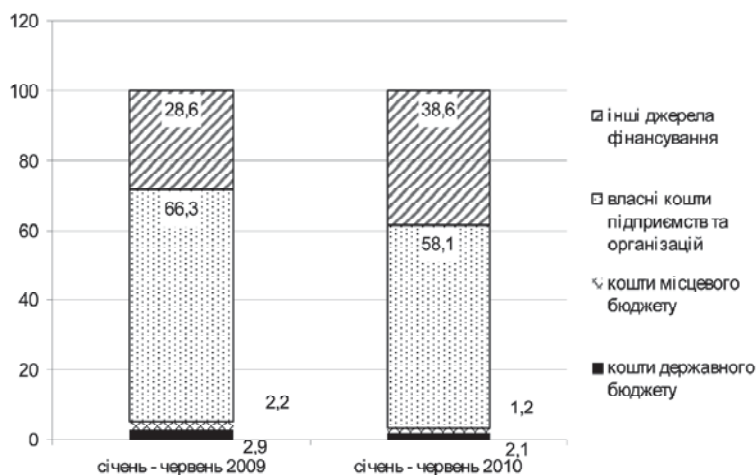

Рис. 1. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування, у % [8]

та підприємницький хист. Головну увагу зосередимо на вивченні фінансових джерел, під якими розумітимемо грошові ресурси, що використовуються для формування зазначених ресурсів у процесі інвестування [2].

Враховуючи статистичну інформацію наведену на рис. 1, можна зробити висновки про те, що головним джерелом інвестиційних ресурсів в Україні є власні кошти підприємств. Але з огляду на те, що в абсолютному вираженні прибуток, який залишається в розпорядженні підприємств є досить невеликим, коштів для зростання не вистачає. Інвестування з використанням коштів державного, місцевих бюджетів, коштів населення та зарубіжних інвесторів залишається стабільним, не виявляючи суттєвих тенденцій до зростання чи спаду, і становить порівняно незначну частку в загальній структурі інвестицій (рис. 1).

Протягом 2002—2008 років спостерігалася тенденція до активізації використання банківських кредитів та різних позик, що підтверджується поступовим збільшенням їхньої ваги при фактично такому ж незначному зменшенні частки власних ресурсів. Але в умовах фінансової кризи, що спостерігається приблизно з 2008 року, доступ до банківських позик є досить обмеженим.

Отже, близько 60 % капітальних вкладень в Україні тенденційно реалізується за рахунок власних коштів підприємств. Лівову частку цих коштів становлять прибуток та амортизаційні відрахування.

Інвестиційна активність визначається реальною прибутковістю економіки. Проте українська економіка залишається порівняно мало-прибутковою, що й підтверджують низькі показники рентабельності.

Щодо амортизації, то слід зауважити, що

останніми роками в розвинених країнах зростає її частка в загальному обсязі інвестицій, зокрема у США вона становила 70—75 %. В Україні цей показник варіював у межах від 5,3 % і до 65,0% за останні приблизно 10 років [7]. Отже, для підвищення ефективності використання амортизаційних відрахувань для формування інвестиційних ресурсів, на нашу думку, потрібно:

1) переглянути норми таких відрахувань з огляду на оптимальні терміни використання основних засобів;

2) відшукати ефективні способи стимулювання підприємств щодо оновлення основних засобів за рахунок власних амортизаційних коштів;

3) запровадити прискорену амортизацію з метою стимулювання використання новітніх технологій;

4) розширити права підприємств щодо вибору конкретних методів і норм нарахування амортизації.

Важливим джерелом ресурсів для інвестування є також кошти державного й місцевих бюджетів. Їхня частка протягом останніх років сумарно становить близько 5%. У цьому контексті суттєвою є реалізація планів уряду щодо посилення уваги до розвитку системи державного інвестування, яка передбачає чітку пріоритетність державних капіталовкладень, спрямованих на реалізацію інноваційних проектів. Можна стверджувати, що нині бюджетним інвестиціям приділяється недостатньо уваги. Отже, існує потреба у посиленні державного впливу на інвестиційну сферу, формуванні бюджету розвитку, щорічному виділенні централізованих капіталовкладень у розмірі не менш як 3 % від ВВП, спрямуванні бюджетних коштів на фінансування державних програм на конкурсних засадах із використанням інструментарію державних асигнувань.

Місцеві бюджети на сьогодні відіграють в інвестуванні неістотну роль. Їхня частка в структурі інвестиційних джерел становить близько 1—2 %. На жаль, принцип створення умов, які забезпечують зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні доходів до бюджетів, що має стати вагомим чинником ефективності розбудови бюджетної системи, є лише задекларованим. Значним інвестиційним потенціалом є залучення інвестиційних ресурсів шляхом випуску територіальних боргових зобов'язань, що має на сьогодні разовий, індивідуальний характер. До того ж схема відшкодування та поновлення кредитних

інвестиційних ресурсів недостатньо продувана й налагоджена. Це нівелює можливість використання коштів місцевих бюджетів як джерела інвестиційних ресурсів на місцях.

Важливе джерело інвестиційних ресурсів для будь-якої економіки — це кошти фінансово-кредитної системи. На жаль, в умовах фінансової кризи той динамічний розвиток, що спостерігався останніми роками, призупинився.

Тому в Україні слід працювати над поновленням та нарощуванням обсягів кредитування, інтенсифікацією використання сучасних банківських технологій та банківського менеджменту, розширенням спектра банківських послуг і поліпшенням їхньої якості, зниженням відсоткової ставки за кредитами, підвищенням ліквідності. Це дасть змогу підтримувати конкурентоспроможність та інвестиційний потенціал вітчизняної банківської системи, кошти якої мають стати важливим джерелом формування інвестиційних ресурсів в Україні.

Бласне, заощадження є величезним прихованим джерелом інвестиційних ресурсів. Але той факт, що 50 % чи більше коштів населення тримає на руках, відповідно ці гроші не працюють на вітчизняну економіку, немає жодного виправдання, оскільки супроводжується величезними втратами. Пояснюється це явище знову ж таки недовірою населення до фінансово-кредитної системи через фінансову кризу.

Окремою проблемою є розвиток небанківських фінансово-кредитних інститутів. Наявність чинної мережі фондових бірж, страхових та лізингових компаній, інвестиційних банків, венчурних фондів та інших інвестиційних інститутів є передумовою поживавлення імпорту іноземного капіталу в економіку України. На думку деяких економістів, одним із найперспективніших напрямів залучення капіталу є, зокрема, створення інвестиційних венчурних фондів та компаній. Проблемним є розвиток факторингового бізнесу, лізингових компаній. В умовах великої капіталоємності вітчизняних підприємств саме лізинг може відіграти роль інвестиційного "трампліна" для залучення капіталу в галузі пріоритетного розвитку.

У процесі інвестування виникає потреба у страхуванні конкретних інвестиційних проєктів. Проте страхові компанії й сьогодні надають порівняно обмежений обсяг страхових послуг, акумулюють недостатньо фінансових ресурсів, не відіграючи належним чином ролі постачальників довготермінових кредитів. Та-

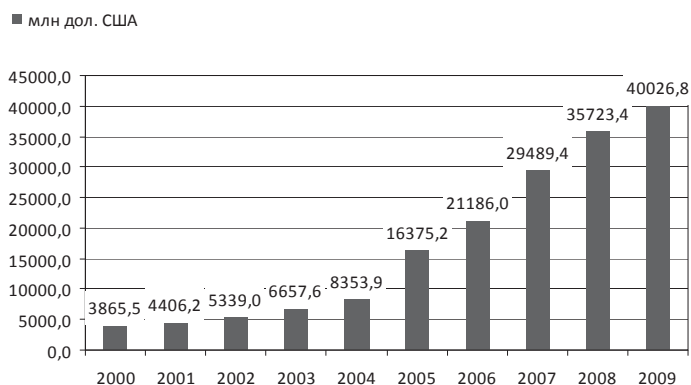

Рис. 2. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол.США*[8]

* Дані наведено наростаючим підсумком з початку інвестування.

кож слід пам'ятати, що створення системи співстрахування і перестраховування вкладень потрібне ще й для того, аби активізувати банки для здійснення доступного інвестиційного кредитування. З метою більш повного використання коштів, залучених страховиками як джерела інвестиційних ресурсів, необхідно:

- 1) привести національне страхове законодавство у відповідність до стандартів ЄС;
- 2) ефективніше використовувати інвестиційний потенціал учасників страхового ринку;
- 3) активно розвивати інфраструктуру останнього.

Фондовий ринок України в нинішньому стані не виконує належним чином свого посередницького призначення у перерозподілі інвестиційних ресурсів. Хоча й слід зауважити, що приблизно з 2006 року він демонструє збільшення обсягів торгів.

Отже, слід констатувати той факт, що у зв'язку зі слабкістю фінансово-кредитної системи в українській економіці надзвичайно актуальною є проблема акумуляції інвестиційних ресурсів і їх цільове спрямування на реалізацію відповідних проєктів. А обмеженість вітчизняних фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів спонукає до пошуку зарубіжних джерел фінансування.

Приплив портфельних інвестицій слід стимулювати в усі галузі економіки, оскільки вони забезпечують надходження фінансових ресурсів без втрати контролю української сторони над об'єктом інвестування. Портфельні інвестиції є своєрідним індикатором зміни інвестиційного клімату у країні і значною мірою залежать від його сприятливості. Проте сьогодні залученню портфельних інвестицій приділяють недостатньо уваги. Як засвідчує вітчизняна практика, іноземні інвестори не схильні інвестувати в Україну лише заради отримання диві-

дендів чи відсотків, а прагнуть до стратегічного управління підприємствами. На нашу думку, незначна роль портфельних інвестицій зумовлена також фактичною неможливістю ефективно їх залучати у зв'язку із низьким рівнем розвитку фондового ринку. Лише за умов належного функціонування останнього разом із поліпшенням інвестиційного клімату можна повною мірою використати портфельні інвестиції як потенційне джерело інвестиційних ресурсів.

Розв'язання проблем і пошуків, насамперед, внутрішньої інвестиційної діяльності має стати сигналом для стратегічних зарубіжних інвесторів і сформуванню всі необхідні передумови для активного використання ресурсів світового інвестиційного ринку. Варто відзначити позитивну динаміку зростання прямих іноземних інвестицій, що спостерігається останніми роками. Отже, слід відзначити загалом позитивну динаміку зростання прямих іноземних інвестицій в Україну останніми роками із суттєвим пошуків з 2005 року (рис. 2).

Основними чинниками, які негативно впливають на ПІІ, зумовлюючи високий ризик інвестування в Україну, є правова, економічна й політична нестабільність, недосконалість фінансово-кредитної та податкової системи, низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, високий рівень тінізації економіки, відсутність ринку землі. Але слід зауважити, що водночас в Україні існують чинники, які приваблюють іноземних інвесторів: місткий ринок, низька ціна робочої сили, вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови тощо.

Проведений аналіз свідчить про те, що Україна не належить до держав, яким іноземні інвестори надають перевагу. При цьому значна частка ПІІ надходить із офшорних зон. Найбільшими країнами-інвесторами станом на 1.07.2010 року є Кіпр 9079,2 млн дол. (22,5%), Німеччина 6618,6 млн дол. (16,4%), Нідерланди 3929,0 млн дол. (9,7%), Російська Федерація 2877,2 млн дол. (7,1%) [8]. Зважений підхід до вирішення питання стосовно пільг у оподаткуванні для іноземних інвесторів зміцнить позиції України в міжнародній конкурентній боротьбі за кошти інвесторів. Водночас треба створити спеціальні умови для іноземного інвестування саме в ті галузі економіки, які мають високий експортний потенціал.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведено аналіз механізмів формування та залучення інвестиційних ресурсів на вітчизняних підприємствах та шляхів

активізації їх використання. Наведені статистичні дані свідчать про неможливість фінансування розвитку за рахунок власних коштів підприємств, що зумовлено незначною кількістю цих коштів. Але в той самий час ми бачимо, що це єдиний доступний спосіб фінансування.

Між усіма джерелами фінансування простежується взаємозалежність та взаємозумовленість можливостей щодо їх використання в умовах сучасних інтеграційних процесів. Лише в комплексі вони утворюють інтегровану систему фінансового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні. Ефективність і дієвість останньої безпосередньо визначаються якістю конкретних джерел та можливістю раціонального їх використання, спрямованого на зростання інвестиційного потенціалу вітчизняної економіки. У цьому контексті розв'язання окреслених у роботі проблем із урахуванням запропонованих для цього шляхів дасть змогу поліпшити використання вже існуючих фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів в Україні й залучити нові у процесі побудови інвестиційно привабливої економіки.

Література:

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. — 512 с.
 2. Буряк С.В. Фінансово-кредитне забезпечення інвестиційної діяльності підприємств України // Проблеми формування ринкової економіки: Міжвідомчий науковий збірник. Вип. 7. — К.: КНЕУ. — 1999. — С. 177—182.
 3. Данілов О.Д., Вдовиченко А.М. Структура інвестицій, інновацій та випуску промислової продукції в Україні // Фінанси України: — 2008. — № 5. — С. 115 — 123.
 4. Кухта П.В. Методичне забезпечення оцінювання вартості капіталу та оптимізації структури джерел інвестиційних ресурсів підприємства // Регіональні перспективи. — 2003. — № 7—8. — С. 48—52; № 9—10. — С. 50—53.
 5. Сазонець І.А. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій: навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 304 с.
 6. Сазонець І. А., Федорова В.А. Інвестування: міжнародний аспект: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 272 с.
 7. Рошило В.І. Джерела фінансування інноваційного розвитку: монографія. — Чернівці: Книги — ХХІ, 2006. — 272 с.
 8. Офіційний сайт Державного комітету статистики: www.ukrstat.gov.ua.
- Стаття надійшла до редакції 26.11.2010 р.